

Yascha Mounk:

The People vs. Democracy: why our Freedom is in danger and how to save it?

Cambridge Massachussets, London 2018

In dit boek onderzoekt Mounk de opkomst van het populisme, die zijn culminatiepunt heeft gevonden in het aantreden van Donald Trump en het gevaar dat de vrije democratische orde – waarvan we dachten dat deze stabiel was – hierdoor loopt.

Introduction: Losing our illusions

Tot voor kort dachten we dat het stelsel van liberale democratie had gezegevierd als de beste vorm van regering. De economie groeide. Radicale partijen stelden weinig voor. En toen veranderde dit beeld plots: De verkiezing van Trump is het gevolg van- en symboliseert het brede vertrouwensverlies van burgers in dat systeem. Dat dit kon gebeuren in één van de meest stabiele democratieën is een schok. Maar ook in andere landen met een hecht democratisch systeem is dit aan de orde.

De belangrijkste reden voor de ‘heerschappij’ van de liberale democratie was dat er geen alternatief meer voor handen was: het verhaal van Fukayama’s ‘End of history’, dus. Allerwege raakten ‘political scientists’ er zo van overtuigd dat er sprake was ‘democratische consolidatie’, dat er nauwelijks aandacht was voor de mogelijkheid dat deze consolidatie in de achteruit-versnelling terecht kwam. Toch is dat wat gebeurde als gevolg van verschillende lange termijn trends. Mounk noemt daarvoor twee voorbeelden uit eigen onderzoek:

- 2/3 van de oudere Amerikanen gelooft dat het erg belangrijk is om in een democratie te leven; van de millennials is dat niet meer dan 1/3
- In 1995 geloofde niet meer dan 1:16 Amerikanen dat het goed zou zijn om te leven onder een militair regime; inmiddels vindt 1: 6 dat een goed idee.

Liberalisme en democratie (hij gebruikt het eerste vooral in de klassieke, c.q. Amerikaanse zin van het woord) horen bij elkaar. Liberalisme gaat over de ‘rule of law’; democratie gaat over het vormen van de ‘volkswil’. Wat Mounk ziet gebeuren is dat deze twee concepten uit elkaar drijven. Hij ziet een ontwikkeling van:

- A democracy without rights, die leidt tot de tirannie van de meerderheid
- Rights without democracy, die ertoe leidt dat het politieke systeem de speeltuin van de (super-)rijken wordt

De langzame divergentie van liberalisme en democratie zien we zich nu voltrekken en de consequenties daarvan zijn precies zo erg als je zou voorspellen. Mounk noemt de voorbeelden van Hongarije en Griekenland. Beide zijn twee kanten van dezelfde munt en emblematisch voor een wereldwijde trend:

- De preferenties van mensen/kiezers worden steeds meer ‘illiberal’; kiezers worden steeds ongeduldiger als het gaat om onafhankelijke rechtstatelijke instituties en zijn steeds minder geneigd de rechten van andere etnische en religieuze groepen te accepteren;

- Op het zelfde moment versterken de elites hun greep op op het politieke systeem en maken dit steeds minder responsief; de machthebbers hebben steeds minder interesse om zich te bekommeren om de mening van het volk.

Lang werd gedacht dat liberalisme en democratie onafscheidelijk waren. Maar intussen zien we steeds meer:

- The rise of illiberal democracy, or democracy without rights
- The rise of undemocratic liberalism, or rights without democracy

De vraag is: was de samenloop van democratie en rechtstaat nou een hard conceptueel gegeven, zoals we altijd dachten, of was deze samenloop gebaseerd op specifieke condities die nu aan het vervallen zijn. Het antwoord op die vraag is ‘ja’. Er waren tenminste drie constanten in de bloeitijd van de ‘liberal democracy’:

1. Tijdens de opbouw van het stelsel was sprake van snelle groei van de levensstandaard. Sinds 1985 echter is die groei tot staan gekomen;
2. Er was sprake van homogene samenlevingen, met weinig ‘influx’ van andere etnische en religieuze groepen;
3. Toegang tot massacommunicatie was gemonopoliseerd door financiële en politieke elites.

Deze drie factoren hebben sterk bijgedragen aan de crisis van de liberale democratie. Om deze crisis te bestrijden moeten we actie ondernemen op tenminste drie fronten:

- a) We moeten de economische politiek hervormen, zodat de ongelijkheid vermindert, c.q. wordt teruggedraaid.
- b) We moeten er over nadenken wat deelname aan- en behoren tot een moderne natie-staat eigenlijk betekent; we moeten een weg vinden om een multi-etnische democratie vorm te geven.
- c) We moeten de ‘transformative impact’ van internet en social media begrijpen.

Vroeger, toen we nog begrepen hoe kwetsbaar democratie was, investeerden we veel in kennis en cultuur, juist op dit gebied. Dat hebben we laten lopen. Het is tijd om de strijd voor liberale democratie weer te heropenen. In dit boek wil Mounk het nieuwe politieke landschap beter gaan duiden met vier bijdragen:

- Liberale democratie is nu bezig zich te splitsen in zijn twee componenten, waardoor illiberale democratie en ondemocratisch liberalisme hun kans krijgen;
- De diepe onverschilligheid van de bevolking voor het politieke systeem creëert een existentieel gevaar voor het overleven van dat systeem
- Hij onderzoekt de oorzaken van de crisis
- Hij geeft aan wat we kunnen doen om deze te stoppen

Part 1: The crisis of liberal democracy

Een liberale democratie is voor Mounk:

- Een democratie is een set van vaststaande electorale instituties, die effectief de wil van het volk vertalen in overheidsbeleid
- Liberale instituties beschermen de 'rule of law' en garanderen individuele rechten van burgers, zoals de vrijheid om te denken, te geloven, te zeggen wat je wilt, persvrijheid e.d.
- Een liberale democratie is daarmee een politiek systeem dat én individuele rechten beschermt én de volkswil vertaalt in beleid.

Vanuit deze definitie kun je deduceren dat pervertering naar twee kanten mogelijk is:

- Democratieën kunnen illiberaal worden: dit zijn democracies without rights
- Liberale regimes kunnen ondemocratisch worden; dit is liberalism without democracy

1. *Democracy without rights*

In dit hoofdstuk beschrijft Mounk de opkomst van het populisme, zijn aantrekkingskracht en de enorme gevaren die het in zich heeft. De titels van zijn paragrafen geven een en ander voldoende aan:

- Politics is simple (and everyone who disagrees is a liar)
- I am your voice (and everybody else is a traitor)
- The people decide (to do whatever they want)

Interessant is zijn opmerking op p. 45: "Populists realize how dangerous intermediary institutions with a real claim to representing views and interests of large segments of society are to the fiction that they, and they alone, speak for the people" Dit is een onderstreping van het belang van koppelzones.

2. *Rights without democracy*

Liberale democratie is een beetje alle goed voor iedereen: de belofte aan de massa dat zij de dienst uitmaken, de belofte aan minderheden dat zij beschermd zullen worden en een belofte aan de rijken dat zij hun rijkdom kunnen behouden. Dit is eerder een historisch compromis tussen uiteenlopende beelden dan een coherent en samenhangend bouwwerk. Zo hadden de Founding Fathers van de VS helemaal niet zo veel op met de wil van het volk. Ze vonden een representatief stelsel helemaal niet een 'second best', maar juist de garantie op het filteren van de volkswil.

Hoe dat ook zij: de democratische mythe, met al zijn innerlijke tegenstellingen, heeft het zo'n dikke honderd jaar uitgehouden in ongeveer de helft van de wereld. Maar nu is de basis van die mythe aan het verkrumelen.

- Eén van de redenen is dat met de opkomst van het internet de zorg van de founding fathers over het vermogen om samen tot werkelijke deliberatie te komen aan actualiteit wint. Waar in Athene de zaken nog werden gedaan in een fysieke 'agora' kunnen we nu voor van alles en nog wat een 'virtuele agora' bouwen. Mounk maakt zich echter ernstig zorgen over het vermogen van de huidige generatie om het verschil te zien tussen kiezen voor 'Idol's' en te kiezen voor bepaalde wetgeving. (p. 58).
- Politieke elites hebben – in hoge mate - zich zelf afgesloten van de volkswil. Dit komt vooral doordat wetgeving (vroeger het belangrijkste politieke orgaan) veel macht heeft verloren aan

de rechter, bureaucraten, centrale banken e.d. Bovendien zijn de mensen die wetten maken steeds minder gevoelig voor diezelfde volkswil, want ze zijn op steeds grotere afstand van het volk komen te staan. (p. 59).

Er is nooit een tijd van volledige politieke participatie geweest. Het glas is altijd halfvol geweest. Maar nu dreigt het leeg te raken. De volgende paragrafen onderbouwen dit:

- Limits on electoral institutions
- Bureacrats as lawmakers
- Central banks
- Judicial review
- International treaties and organizations
- Co-optation of electoral institutions (ook daar waar het parlement nog wel over dingen gaat, zijn ze slecht in het vertalen van de volkswil; onderzoek laat zien dat ze vooral beïnvloed worden door 'special interests')
- Money (lid van het parlement zijn – althans als je rechts bent – biedt uitzicht op goed betaalde banen daarna + de vernietigende invloed van politieke donaties)
- Milieu: mede omdat ze permanent geld moeten aantrekken voor hun permanente campagnes besteden politici heel veel tijd met leden van hun 'peer group' en ontstaat dus een steeds grotere afstand tot de mensen die ze vertegenwoordigen.

Er zijn volgens Mounk geen 'easy outs'. Democratie betekent tenminste dat er een effectief mechanisme is om de wil van het volk te vertalen in beleid. Dat is juist door alle bovengenoemde elementen in het geding gekomen. De meeste politici, journalisten en wetenschappers bepleiten feitelijk een model waarbij hun beslissingen juist buiten het bereik van de volkswil worden gebracht.

De oplossing voor dit probleem is net zo simpel als de oorzaak: "The people need to reclaim the power". (p.93) (wat mij betreft dus door democratisering van de samenleving en niet alleen van de staat). Dat is natuurlijk niet zo simpel. Want de wereld waarin we leven is extreem complex (p. 95) (dus moet je democratische complexiteitsreductie doen) en alle regulering vergt veel technische expertise. Het helpt niet om dat simpelweg af te schaffen. Neem het klimaatverdrag van Parijs. Dat heeft duidelijke democratische tekorten. Maar hoe zou het anders moeten doen? En dat er zoiets moet zijn is wel duidelijk.

De eerste grote assumptie van de naoorlogse wereld, te weten dat liberalisme en democratie altijd samen gaan, is onjuist gebleken. De liberale democratie is splijtbaar in twee delen, te weten illiberale democratie en ondemocratisch liberalisme. Geen van beide varianten zijn overigens heel stabiel. Maar hiermee komt ook een tweede assumptie onder twijfel, te weten dat democratie moeilijk te bereiken is, maar als deze eenmaal er is ook weer moeilijk af te breken. Zijn stabiele democratieën echt zo stabiel?

3. *Democracy is deconsolidating*

Zelfs in 1974, te midden van het Watergate-schandaal was er een grote meerderheid van Amerikanen die vertrouwen had in de mensen die in het openbaar bestuur opereerden.

Tegenwoordig is dat wel anders. Zo had in juni 2014 nog 30% van de Amerikanen vertrouwen in het Supreme Court. In Europa is het niet veel anders.

Mounk stelt drie criteria voor om te bepalen of Democratie nog steeds als 'the only game in town' wordt gezien:

- De meeste burgers moeten sterk geëngageerd zijn aan democratie;
- De meeste burgers moeten een afkeer hebben van autoritaire alternatieven
- Politieke partijen die echt macht hebben moeten overeenstemming hebben over basale democratische regels.

De vraag: is dit nog steeds aan de orde? (p. 105) "What we found shocked us: across North America and Western Europe citizens are really turning away in large numbers".

De volgende hoofdlijnen:

- Citizens are falling out of love with democracy
- Citizens are increasingly open to authoritarian alternatives
- Eroding respects for democratic norms
- The young won't save us
- The dangerous consequences of deconsolidation

Mounk stelt vast dat – wat hem betreft - liberale democratie verreweg het beste systeem is. Maar de brede support hiervoor komt niet doordat iedereen dat vindt, maar door een aantal historisch bepaalde omstandigheden. Nu die wegvallen is het de vraag of de liberale democratie kan blijven bestaan.

Part 2: Origins

In dit deel gaat hij op de bovengenoemde vraag verder in: is de stabiliteit van het democratisch systeem veroorzaakt door een aantal factoren die niet meer bestaan? Hij stelt dat er in ieder geval drie van deze 'scope conditions' waren:

- De dominantie van de massamedia, waardoor het verspreiden van extreme ideeën in bedwang blijft
- De groei van het inkomen
- De mono-etnische samenleving

4. Social Media

Mounk vertelt hier het verhaal van Gutenberg tot CNN: de essentie: het verspreiden van nieuws is een kostbare aangelegenheid. Dat nu is veranderd. Er zijn dus geen partijen meer die als 'gatekeepers' van de nieuwsontwikkeling kunnen dienen. Hoofdlijnen:

- The rise of the techno-optimists
- The revenge of the techno-pessimists

- Closing the gap: "The truth about social media is (...) that it closes the gap between insiders and outsiders" (p. 146)

5. Economic Stagnation

De economie groeit minder hard. Bovendien – en dat is erger – is de verdeling steeds meer uit het lood (Piketty). Dit is vooral voor jonge mensen een probleem: "...raised on the promise that hard work would translate in an improvement of their economic fortunes (and) instead have been falling behind the milestones their parents had easily reached at their age"

- Fear of the future: "It isn't necessarily the poorest members of society who turn against the political system" (p. 159) (dat was in de jaren '30 ook zo); overigens blijkt het SCP geluid overal: met mij gaat het goed maar de samenleving gaat naar de verdommenis.

6. Identity

In het oude Athene ligt de basis van de democratie, zoals we allemaal weten. Maar het was democratie van weinigen. Vrouwen en slaven mochten niet meedoen. Maar immigranten en hun kinderen ook niet. Voor een (autocratische) koning is het niet moeilijk om al zijn onderdanen een "equal citizenship" te geven. Die rechten stellen immers toch niks voor. Voor een 'self-governing' republiek is dat echter veel ingewikkelder: wie mag er de bij de club horen? Democratie en rechtstaat (en verzorgingsstaat) kunnen niet bestaan zonder een in-group en een out-group. "There are many reasons why democracy in countries like Italy and Germany failed in the 1920s and the 1930 and started to take firm root in the 1950s and 60s. But it hardly seems a coincidence that they had been reasonably heterogeneous when fascists pushed aside parliamentary institutions (...) and reasonably homogeneous by the time a large swath of the population was ready to embrace the norms and practice of liberal democracy." (p. 164).

Intussen zijn zowel in de VS als in Europa grote immigratiestromen op gang gekomen. Dat heeft door de hele geschiedenis heen geleid tot grote spanningen. De vraag is kunnen wij deze spanning accommoderen binnen het stelsel van liberale democratie?

- The rebellion against pluralism: de geboortemythe van de VS is dat het een land van immigranten is. De werkelijkheid is dat in de jaren 60 slechts 1:20 geboren was in een ander land. Nu is dat 1:7. Tegelijk heeft Europa een enorme instroom van immigranten gezien op een schaal die nooit eerder was vertoond. Europa heeft te maken met een verzet tegen een multi-etnische democratie. De VS zien een rebellie tegen een multi-etnische democratie die alle inwoners als gelijk ziet
- The geography of resentment: Weerstand tegen immigratie zie je vooral daar waar die immigratie zelf laag is. Vooral daar waar er een snelle overgang is van een volledig homogene samenleving naar een beperkt heterogene samenleving (waarbij men dan naar 'de grote stad' kijkt als het angstbeeld van hoe het in de eigen lokale omgeving kan worden.
- Demographic anxiety: de angst voor "overspoeling"
- Descending the hierarchy: hier gaat het over de Maslow-piramide: als de economie snel groeit is iedereen een winnaar en kan ieder het hebben over 'zelf-realisatie'. Als dat niet zo is, raken de lagere lagen van de piramide weer in het geding en kunnen kiezers zich terecht zorgen maken over zaken als veiligheid e.d. Dit maakt hen gevoelig voor populistische

propaganda, terwijl op het zelfde moment de well-off's heel druk bezig zijn met hun post-materialistische waarden.

Kortom:

Vroeger kon de liberale democratie zijn burgers:

- Snelle groei van inkomen bieden; dat kan niet meer
- Effectief al te extremistische visies en beelden uit de publieke sfeer houden; dat kan ook niet meer
- Een homogene samenleving bieden; die bestaat niet meer

Deze drie issues aanpakken is cruciaal voor het voortbestaan van de liberale democratie.

Part 3: Remedies

In het algemeen is 'het volk' zelf de beste remedie tegen populistten. Mounk haalt het lot van de Koreaanse premier aan die als populist aan de macht kwam door verkiezingen, maar vervolgens zo evident corrupt was dat er een volksmassa van miljoenen op de been kwam om daar tegen te protesteren. Ze zit nu in de gevangenis. "Freedom is an endless meeting (..) The preservation of freedom (..) calls for an endless series of endless meetings". (p. 187). De enige democratische remedie tegen populistten is om mensen te overtuigen om ze weg te stemmen. De vraag is dus: wat is daarvoor nodig? Er zijn vier lessen:

- Zorg voor eenheid
- Zorg dat je de taal van het gewone volk spreekt
- Focus op een positieve boodschap, in plaats van alleen maar het falen van de populistten te herhalen
- Zorg dat je niet wordt gezien als de verdediger van de status quo

"To save democracy, we need (..) to unite citizens around a common conception of their nation; to give them real hope for economic future, to make the more resistant to (..) social media" (p. 194)

7. Domesticating Nationalism

"There is nothing natural about the idea of the nation"(p. 195). Het is in feite een relatief nieuw concept. Niettemin is het supra-nationalisme op dit moment op zijn retour en komt nationalisme weer op. Daar zullen we het mee moeten doen. De vraag is: kan het nationalisme van de 21^e eeuw ruimte maken voor ethnische en religieuze diversiteit en daarmee de democratie redden?

- The resurgence of exclusionary nationalism
- The temptation to abandon nationalism: in het algemeen is niet het probleem dat de grondslagen van de democratische constituties niet deugen, maar veel meer dat ze niet voldoende zijn geïmplementeerd. Dus we moeten geen vrijheden weggooien, maar ze in de praktijk brengen. (p. 207)
- Inclusive patriotism: waar het om gaat is om én in de retoriek én in de praktijk te streven naar inclusiviteit. Dit betekent:
 - o Liberale principes voluit toepassen
 - o Verzekeren dat leden van minderheidsgroepen niet worden gediscrimineerd

- o De staat moet de rechten beschermen van alle individuen, ook tegenover eigen familieleden en burgers

"Nationalism is like a half wild, half domesticated animal. (..) it can be of tremendous use and (..) enrich our lives. But it is always threatening to break free (..) when it does it can be deadly." (p. 215)

8. Fixing the economy

"People seek reassurance that their jobs will still command respect ten or twenty years from now. They want to know that they are sufficiently master of their own fate (..)" (p. 217) Vaak wordt gezegd dat Europeanen en Amerikanen er aan zullen moeten wennen dat de groei van hun inkomen niet verder kan doorgaan. Daar is veel voor te zeggen. Maar dat wil niet zeggen dat verstandig beleid de hieruit voortvloeiende problemen niet zou kunnen mitigeren.

- Taxation: de welvaart is veel te ongelijk verdeeld. Het is onzin dat er niks te doen is aan de belastingontwijking van de superrijken: als iemand zo nodig belasting wil betalen op de Paaseilanden, zou je ook kunnen eisen dat hij daar 200 van de 365 dagen gaat wonen;
- Housing: de huizenprijzen zijn enorm gestegen en in wereldsteden voor gewone mensen niet meer te betalen. Meer huizen bouwen is de makkelijkste manier om hier iets aan te doen.
- Productivity: "Raising labour productivity should be a key priority for anybody who cares about the stagnation of living standards (p. 227)
- A modern welfare state: "In short, in their current form, welfare states hamper economic growth even though they provide a rapidly deteriorating level of benefits"(p.231)
- Meaningful work: "when people lose high paying unionized jobs, they do not just lose their footing in the middle class; rather they stand to lose a whole set of social connections". Waar mensen hun "earned identity" gaan missen is het voor de hand liggend dat ze zoeken naar 'ascriptive identity' (, zoals zwart, wit, nederlander) . Mounk benadrukt hier het belang van community-vorming.

9. Renewing Civic Faith

Hier gaat Mounk in op de many-to-many communication en de vernietigende werking die dit kan hebben op 'social values'. Volgens hem zijn we er wel oplossingen: zelf-regulering enerzijds en ook een opdracht aan twitter en facebook om veel meer te doen tegen de verspreiding van fakenews. Tenslotte, heel belangrijk, kunnen we onderscheid maken tussen 'harmful speech' door mensen en door robots. Dat laatste kun je uitbannen.

- Rebuilding trust in politics: tot voor kort was de rol van complot-theorieën in de politiek vrij marginaal. Sinds kort staat het in het centrum van het politieke debat. Een belangrijke manier van het bestrijden hiervan is simpel het herinvoeren van vormen van good governance. Uiteindelijk – zo blijkt uit onderzoek – rust de overleving van stabiele democratieën toch in hoge mate op individuele bereidheid van belangrijke politici om gewoon het spel volgens de regels te spelen. Niet onbelangrijk daarbij is het onderwijs. In het verleden werd er veel aandacht besteed aan democratische waarden. Daar is niet zo veel van over.
- Raising citizens: filosofen hebben altijd het belang van civic education benadrukt. Helaas is opleiding steeds minder breed en steeds meer vakgericht. Volgt een verhaal dat niet zo sterk

is over hoe in verschillende faculteiten juist de basisideeën van de verlichting worden bekritiseerd.

Conclusion: Fighting for our convictions

In allerlei landen is er sprake van een onrustbarende opkomst van populistten. Trump is hierbij de key-testcase. Vaak wordt gezegd dat Trump zal worden ingesnoerd door de checks & ballances van de constitutie. Maar, die worden uiteindelijk ook gevormd door politici van vlees en bloed. Er is genoeg reden voor pessimisme. Maar er is ook optimisme mogelijk. Er is veel grassroot-energie.

“One of the great privileges of living in stable democracy is that we don’t usually have to answer (difficult) questions”. (p.265). Maar nu is wel zo’n moment. “The stakes of politics have become existential. Gelukkig is er veel wat we kunnen doen:

- “We can take it to the streets”
- We kunnen onze medeburgers overtuigen van het belang van vrijheid
- We kunnen gevestigde partijen dwingen om een ambitieus programma van vernieuwing van de liberale democratie te omarmen.

“Though the fruits of our labor may remain uncertain, we will do what we can to save liberal democracy.” (p. 266)